

partijgezel-

(3852, 19, satiek drij-
vil gericht
natuurlijk
aren onder
huizen (al
die dus in
ver waren,
ten doopen
h van hun
og opgaven
der stads-
maken op
tuigen, dat
esten laten
r niet zoo-
a de per-
t Datheen,
ngt de be-
waardigheid

p Datheen
zon willen
eigen huis

de verkocht
ht (zuiver)
akjes in de
zedes, een

eenmaal in
terecht
g rond en
derf prote-
te maken
an dragen,
aze ambts-

te snij-
iet pro-
uitsche
arin de
iten nog
blijkt zeer
(19, 524).
swamen de
ken, om of
en liturgie
t, of anders

dien geest
ekende ver-
en liturgie
waren.
getroffen
amen elf

de zaak
meente-
ijken te be-
ra onder de
praak van
minees ge-
aanhan-
en nog eens

houdt men
van Chris-
dominees-
kerk? De
hangt toch
ch bepaald
ou ten tijde
t meer ge-

Datheen en
meente een
ers, al zijn
geloovende
er ver van-
ciëel en
e exclusieve
id den baas
bleef Gods

a prof. Dijk
Luthersche
gemotiveerd
t, als ware
terk geveld,
n was. Voor
(19, 526):
in de sacra-
miver moge-
le keus aan
Neen, maar
geduren-
oces nog
gig is¹⁰⁾,
Hebben niet
ring er aan
an met vrije
gezinde kerk
iet hem oon-
aanroepen
ernstig tegen

de broederlijke liefde (527); en zoo heeft ook Bullinger er over gedacht, en Anastasius en anderen met hen.

Op den nieuwen brief met bijlagen heeft Calvijn uitvoerig geantwoord, in een missive aan de verdrukke kerk van Frankfort (19, 565 v.). Verstandige menschen, die hun koffers hebben gepakt! (566.) Maar de anderen, die niet weg konden, moet men niet lastig vallen. Zouden ze hun overtuiging hebben verzwegen, dan waren ze verraders geweest; want die heeren-van-involed, die zoo'n makkelijk leventje hebben, bedoelen de waarheid te onderdrukken (567). Maar als de ouders-in-kwestie door een vrije en volledige belijdenis de arrogantie van die weleerwaarde heeren een dwijtje geven, dan kan men hun geen verwijt doen: zijn niet die dommees nog altijd wetig aangesteld (door den gemeenteraad, bij welken men zelf in beroep is, K. S.)? Met het avondmaal staat het al anders; dat kan niemand uit hun hand aan nemen, tenzij hij zwaar tegen de leer zondigt¹¹⁾.

Alzoo schreef Calvijn 27 October 1562.

Onomatootelijk lijkt ons hier vast te stellen, dat z.i., nu de Frankforter kerk zoo geleid wordt, en almeer den special-lutherschen kant uitgedreven wordt, de situatie verandert. Het avondmaal kan men dus nergens gebruiken in die elf maanden. En waar nu volgens Calvijn tot de kenmerken der ware kerk behoort het recht gebruik der (beide) sacramenten en de zuiver oefening der tucht, daar kan zijn oordeel over de Frankforter gemeente na de definitiefwording der vervolging niet gunstig zijn. Het avondmaal kan men er niet vieren. En de vervolging keert zich tegen ware kinderen Gods. Calvijn is zoo „breed“ niet, als men tegenwoordig nog al eens hoort verzekeren, d.w.z. in dien zin niet breed, waarin velen het woord „breed“ opvatten. En er ware in de dagen van het gravamen-Buizer, gelijk ook daarna, misschien veel gewonnen, indien de broeders, die van Datheen hoog opgeven, wyl hij de Frankforter gemeente, hangende het proces, een kerk van Christus noemde, er bij verteld hadden, dat volgens Calvijn zelfs reeds gedurende die periode men in die gemeente niet het avondmaal kon gebruiken. Pluriformiteitstheorieën moeten eerst nog maar eens naar de studeerkamer terug, eer zij onder het volk gebracht worden. Men moet niet zoo haastig allerlei denkbeelden onder ons volk brengen. Hebben de broeders 't zelf niet herhaaldelijk verzekerd?

We zouden hiermee graag van het onderwerp afstappen, indien niet een verwijzing naar wat in Wezel gebeurd is, leerrijk ware ook voor de rechte waardeerings van de gebeurtenissen in Frankfort. De correspondentie met de Frankforter broeders viel in 1562; die met de broeders te Wezel in 1563, enkele maanden later slechts: 1 Jan. 1563, nauwelijks twee maand na Calvijn's laatste aangehaalde brief aan de Frankforter gemeente. Ook te Wezel (19, 619) wilde de magistraat de waalsche en andere vluchtelingen dwingen in een luthersch keurslijf. In 1545 hadden de vreemdelingen den magistraat een geloofsbelijdenis overhandigd, op grond waarvan zij toelating hoopten te krijgen. Maar in 1561 waren de lutherschen gaan intrigeren: de luthersche partij wel te verstaan; deze partij had een andere confessie opgesteld, die de vreemdelingen zouden hebben te onderteekenen. Als men speciaal luthersche denkbeelden hen wil laten aanvaarden, adviseert Calvijn: niet doen! Hij stelt er andere uitspraken voor in de plaats. Als zij moeten uitspreken, dat zij aan de Augsburgsche Belijdenis zich houden, adviseert Calvijn daaraan toe te voegen: in den hierboven (d.w.z. in de nadere verklaringen) aangegeven zin. En ze moeten niet probeeren den vrede met de overheid te koop door te marchandeeren met de waarheid.

Hier ziet men weer, hoe ingewikkeld de toestanden waren in den reformatietijd, en hoe zeer plaatselijke verschillen van ingrijpende betekenis waren. Men ziet hier en daar de Augsburgsche Belijdenis onderteekend worden; maar als de tegenstellingen op de spits gedreven worden, zet men van calvinistische zijde den voet dwars (vgl. Bullinger aan Calvijn in 1563, brief 3968, C.R. 20, 43), en wil de eventuele onderteekening daarvan¹²⁾ steeds meer tegen misverstand vrijwaren door een nadere interpretatie (Zanchius aan Calvijn, Juli 1563, brief 3971, 20, 47)¹³⁾. En dat laatste geschiedde op advies van Calvijn. (Zanchius aan Grindallus, brief 3972, 20, 52.) De Augsburgsche Belijdenis is, volgens Calvijn, geen vleesch en geen visch, en is een oorzaak van veel scheuringen en dispuuten (Calvijn aan Condé, 20, 14). En als men pogingen aanwendt, om ergens een plaatselijke kerk, die een gereformeerd stempel droeg voor het lutherdom te winnen, dan trekt men aan het klokketouw (brief 3956, Bullinger aan Calvijn, 20, 27). In denzelfden brief, waarin Bullinger Calvijn er aan herinnert (nr 3968, 20, 43) dat zijn kerken de Augsburgsche Belijdenis plus Apologie niet hebben willen aannemen (recipere), vertelt hij hem meteen, hoe er gekuip wordt om Calvijn's invloed te breken. (Eber's boek over het avondmaal.) Dat was 12 Juni 1563. Een paar weken later (Aug. 1563), schrijft Calvijn daarover aan keurvorst Frederik van de Palts, en klaagt over de lutheranen, die al verder gaan, en al meer van Luther en Melancthon zich verwijderen (20, 76). Ze gaan met hun Augsburgsche Belijdenis al verder den verkeerd kant uit (door ze n.l. tot criterium van partijpolitiek te maken) en zijn woelzieke praatsjesverkoopers.

Zóó groeit de verwijdering, zóó komt de partijzucht boven, en dan gaan de zaken meteen anders staan. Wie iets voor de pluriformiteitstheorie doen wil, moet niet de plaatselijke kerk van Frankfort of Wezel bekijken in den overgangstijd, doch een greep doen uit de literatuur over de periode daarna.

K. S.

1) C'est bien une autre question que nous débattons, savoir s'il est loisible à un fidele de recevoir pour pasteur celui, qui ouvertement assault et tache de renverser toute la verité de la St. Eglise, avec son droit usage et institution. Et qui volontairement se departe des vrayes Esclises de Christ, 462.

2) Men gaf van zijn dogmatische opinies kennis aan den gemeenteraad en aan de predikanten. De verhouding tot de overheid moet steeds in rekening komen bij de beoordeling van de toestanden.

3) Tot recht verstand diene, dat de opmerking, dat het predikanten-in-volle-rechten betrof (benoemd door de overheid) volstrekt nog geen lofprijzing inhield. Later heet het (19, 525): ze zijn toch immers niet wetig bestraft, laat staan geëxcommuniceerd. De dwaling der Donatisten is volgens adressanten (onderteekening Datheems), dat zij de werking der sacramenten laten afhangen van de waardigheid van den bedienaar, en voorts dat ze meenen, dat de godvreesenden door gemeenschap met onvromen in het sacrament worden bebeseld, 19, 525/6.

4) Niet in de belijdenis vastgelegd, zie artikel verleden week!

5) tantisper, ... donec; biaz so lang sie sich zuvor mit den hiesigen Predicanten allerdingz gentlich verglichen und vereinigt haben (19, 524).

6) pendente causa coram senatu, 19, 524.

7) lite adhuc coram senatu pendente, 19, 524; vgl. 525: lite pendente, in dictum est; vgl. 528 pendente coram senatu lite; lite pendente. Vgl. ook Calvijn's antwoord in brief 3971, 19, 566: une partie de vous estime, que non obstant la fermeture du temple, l'on doit neantmoins demorer en estat, jusqu'à la decision de la cause finale.

8) Denominationem etiam ecclesiae non a maiore, sed a potiore ac meliore civitatis parte debere fieri putamus (525, onderteekening, P. Datheen).

9) De bewuste predikanten volgden Luther's meening inzake het avondmaal (529 in doctrina coenae), maar over den doop dachten ze vrij zuiver, 527. Officieel lag het verschil nog niet vast.

10) Causa sua pendente coram senatu mensibus undecim, quum aliud ministerium non haberent.

11) C'est autre chose de la Ste-Eglise, lequell nul ne peut recevoir de leur main, qu'il ne renonce honteusement a la Ste-Doctrine.

12) Of ook van de Apologie 20, 51.

13) Zie ook brief Zancus aan Erbius, no 3920, 20, 676/7.

De pluriformiteit en onze synodes. (I.)

We beloofden, ons uit te spreken over de vraag in hoeverre eenige uitspraak eener synode, die in het verleden ligt, bindend is en betekenis heeft voor de huidige pluriformiteitsdebatten. Prof. Dijk heeft zijn meening dienaangaande op papier gezet, en we willen ons gaarne daarover uitspreken.

Het lijkt ons gewenscht, het artikel van prof. Dijk („Bazuin“, 26 Jan. '40) in zijn geheel hier over te nemen. Gemakshalve plaatste ik enkele cijfers voor de alinea's, waardoor we straks bij onze beantwoording des te gemakkelijker kunnen verwijzen naar de bedoelde plaats. We geven den raad, aan wie zich voor de zaak interesseert, dit nummer daartoe te bewaren.

Hier volgt het artikel van prof. Dijk:

1. Enkele vragen dringen mij om nog eens op de kwestie van de pluriformiteit der Kerk terug te komen, welke vragen zich hierop toespijzen of onze Kerken in dit stuk een beslissing genomen hebben, ja of neen.

2. Ik meen, zooals ik vroeger reeds betoogd heb, ja, en het is over dit ja, dat mij nadere opheldering werd gevraagd.

3. Leeuwarden, zoo werd mij tegengeworpen heeft toch niets anders gedaan dan de meening, de exegese van Dr Buizer afwijzen, als zou er buiten het instituut der Geref. Kerk geen zaligheid zijn, en met die beslissing stemt ieder in, ook hij en zij, die de andere instituten niet als kerk kunnen erkennen. Het zou dwaasheid zijn te beweren, dat alleen in onze Geref. Kerken de zaligheid te vinden ware, en al verwerpen sommigen de leer van de pluriformiteit en al worden dezen door velen nagepraat, zoo exclusief zijn deze verwerpers niet, dat zij de zaligheid alleen zouden binden aan het eigen en eenige instituut. Daarom kan hun meening niet bevestigd worden met een beroep op de beslissing van 1920. Daarom komen zij ook met deze decisie niet in strijd. Daarom mag dit besluit niet als een wapen tegen hen worden gebruikt, en, zoo werd mij geschreven, is uw conclusie fout, die ge aan het eind van uw artikel over deze zaak hebt getrokken; onze Geref. Kerken hebben zich op dit punt en over deze kwestie nooit uitgesproken en ieder is vrij te meenen en te leeren wat hij voor waarheid houdt.

4. Is dit waarlijk zoo?

5. Ik ga hier niet in op alle bijzonderheden, die met dit vraagstuk samenhangen, maar beperk mij tot de vraag: waarover ging het in Leeuwarden?

6. Was daar alleen in het geding het gravamen van Dr Buizer tegen de woorden: en dat buiten haar geen zaligheid is?

7. Of: kwam bij en in dat gravamen geen ander vraagstuk ter sprake dan de kwestie of er buiten ons instituut geen zaligheid mogelijk is?

8. Ik antwoord op deze vragen ontkennend, want de geheele beschouwing van Dr Buizer kwam voort uit zijn opvatting, dat onze Belijdenis de pluraliteit (hij is de man, die dit woord gesteld heeft voor de term pluriformiteit) der Kerk niet toelaat, en beheerscht wordt door deze gedachte, dat er maar één ware Kerk en één Kerk is n.l. de Gereformeerde.

9. En dan volgde uit deze stelling, dat buiten haar, d.i. buiten die Geref. Kerk geen zaligheid is en dus de Geref. Kerk volgens onze Geloofsbelijdenis de ware, zaligmakende Kerk is.

10. Daartegen had, zooals te begrijpen is, Dr Buizer ernstige bezwaren en hij diende in den (Zie vervolg op blz. 166.)

Gratie.

(Uit het leven.)

Venema beet tevreden op zijn penhouder en staarde op het dichtbeschreven postvelletje, dat voor hem op tafel lag. Dat was een karweitje geweest. Zeker, hij kon zijn woordje wel doen, of-ie. Dat moest ook wel, als je met het verkoopen van loten aan den kost moest komen. Als hij op een achterkamer drie hoog zat, bij een oude juffrouw en haar moest bewegen 1/4 lot te nemen, „eerste prijs: een kapitale boerderij!“ Dan moest er gepraat worden! Hij liet dan de kippen kakelen en de koeien loeien. Hij bleef zoo lang aan het woord, tot de juffrouw de schuimende melk zag, den hooiberg rook en de goudgele boerenboter proefde... en hij-zelf het briefje van tien in zijn portefeuille kon stoppen.

Ja, praten kon-ie wel. Maar schrijven, dat was wat anders. Zorgvuldig had-ie zijn voorbereidingen getroffen. Eerst was hij naar het boekwinkeltje getrokken voor een velletje papier, een envelop, een fleschje „Neelmeijer“ en een kroontjespen. Daarna moesten de kinderen de deur uitgewerkt, opdat hij zijn arbeid ongestoord zou kunnen verrichten. Toen werden de kruimels van de tafel geveegd, een kraut netjes uitgespreid en kon het werk een aanvang nemen. Eerst wou het niet vlotten. Venema had driemaal z'n „Jakoppie“ leeggerookt, vóór de eerste zin op het papier stond.

Daar hing voor Venema veel van af van dezen brief. Het was maar niet een felicitatie of condolatie, en zelfs geen sollicitatie, maar het was niets minder dan een schrijven aan... de Koningin! Het was een verzoek om gratie. Want met al zijn loterij-briefjes was Venema er in-geloot. Hij moest voor de rechtbank verschijnen. Eerst had hij gehoopt, er zich wel uit te zullen babbelen. Ja wel! Toen de officier van Justitie zijn baret opzette en zijn requisitoir hield, kwam Venema er slecht af. En aan het eind van het lied stond hem drie maanden gratis logies te wachten in de gevangenis. Dat stond hem niets aan. Daarom had hij zich tot de Koningin gewend om kwijtschelding van straf te vragen.

Tevreden stopte hij zijn Jakoppie met tabak „van de weduwe“. Met zelfbehagen zag hij de o-tjes na, die hij de één na de ander de kamer in zond. Hij kon ze beter blazen dan schrijven! Toen nam hij een puntje van zijn epistel tusschen vinger en duim, hield het blad een armslengte van zich af, schoof zijn bril naar de punt van zijn rooden neus, steunde behagelijk en begon zijn schrijven nog eens over te lezen.

„Majesteit, U zal me wel kennen!“ Zoo begon het schrijven. Want was hij niet op audiëntie geweest, twee jaren terug, in het Paleis op den Dam? Met de oud-strijders, waarmede hij in de koloniën had gediend. Nog zag hij zich gaan. Den hoogen hoed van zijn schoonvader, een erfstuk uit de vorige eeuw, had hij op gehad. En het jacquet van zijn buurman had hij geleend. Zoo voerde hij aan zijn lichaam twee eeuwen het paleis binnen. Hij kon het zich nog in de finesses herinneren en dacht niet anders of de Koningin wist op een haar, wie Venema was.

Wacht, daar kreeg hij een idee! Zijn pijp verhuisde weer naar den aschbak. De Neelmeijer werd opnieuw ontkurkt. Een brutaal haartje werd van de pen geschrapt en toen schreef Venema onder den brief: „P. S. Uwe Majesteit kan naar mij informeren bij den Evangelist uit het zaaltje, waar ik geregeld kom.“ Naam en adres werden hierbij ingevuld, en klaar was Kees! Nu kon de brief met een gerust hart gepost. Als dat niet hielp, hielp niets.

Venema begrijpt niet, dat de Koningin hem volstrekt niet kent. Dat zij nooit gehoord heeft van den Evangelist uit het zaaltje. Dat dringt niet tot hem door.

Venema weet helaas ook niet, dat er een veel hoogere Majesteit hem wel kent! Een Koning der koningen, een Heere van hemel en aarde. Die Oppermajesteit weet alles van Venema. Toen zijn moeder hem naar het doopvont droeg, dien kleinen spartelaar in het kanten doopkleed, toen heeft die Koning Zijn zegel gezet op Venema's voorhoofd. En later heeft die Majesteit veel van Venema gehoord, als zijn moeder neerknielde en klaagde: „o, Heere, bewaar mijn jongen. Hij gaat zoo het verkeerde pad op.“ De oogen van dien Koning hebben alles van Venema gezien en dat is niet veel moois en niet veel goeds! En tóch, juist die Koning is bereid om Venema gratie te geven en hem al zijn zonden kwijt te schelden. Niet als hij mooie briefjes schrijft en letters met krullen op het papier werpt. Maar wél, als hij eerlijk en ootmoedig zegt: „Heere, ik zit er zoo in, ach help mij om Jezus' wil!“

Dan krijgt Venema gratie!

N. B.